

Правовий механізм впливу органів місцевого самоврядування на реалізацію внутрішньо переміщеними особами права на житло

Володимир Миколайович Божко*

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Полтава, Україна
e-mail: v.m.bozhko@nlu.edu.ua

Іван Володимирович Юрко

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Полтава, Україна*

Анотація

Актуальність теми дослідження зумовлена загостренням проблем щодо реалізації конституційного права на забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб в умовах збройної агресії російської федерації та потребою вдосконалення наявного правового механізму реалізації частини другої статті 47 Конституції України на рівні як вітчизняного законодавства, так і місцевих програм, що впроваджуються органами місцевого самоврядування. Мета статті полягає в комплексному аналізі механізму реалізації права на забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб в Україні, сформованого як на основі загальнодержавних нормативно-правових актів, так і місцевих програм, прийнятих органами місцевого самоврядування, оцінці їх ефективності, а також формуванні пропозицій щодо їх подальшого удосконалення. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки використанню комплексу методів наукового пізнання. Зокрема, формально-юридичний метод було використано для всебічного вивчення правової природи та наявних проблем у сфері реалізації права на забезпечення житлом, для аналізу чинного законодавства та практики його застосування; порівняльно-правовий – для дослідження становлення правового механізму реалізації права внутрішньо переміщених осіб на забезпечення житлом упродовж 2014–2025 років, а також вивчення особливостей місцевих програм окремих громад, спрямованих на забезпечення соціальним житлом; структурно-функціональний метод дав змогу проаналізувати роль органів місцевого самоврядування в системі забезпечення соціальним житлом, виявити недоліки у правовому регулю-

ванні та сформулювати рекомендації щодо його подальшого удосконалення. Проаналізовано чинне вітчизняне законодавство, спрямоване на регулювання відносин щодо права на забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, а також матеріали правозастосовної практики його реалізації. Виявлено, що сформований правовий механізм створює формальні можливості для забезпечення житлом зазначеної категорії осіб, проте ефективність його реалізації істотно обмежена через недосконалість наявних процедур та дефіцит бюджетних коштів. У висновках сформульовано пропозиції, спрямовані на подальше удосконалення вітчизняного законодавства у сфері реалізації права внутрішньо переміщених осіб на забезпечення їх соціальним житлом, підвищення ефективності реалізації місцевих програм органів місцевого самоврядування та забезпечення обізнаності внутрішньо переміщених осіб про зміст й обсяг їх конституційного права на забезпечення житлом.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи; право на забезпечення соціальним житлом; право соціального забезпечення; органи місцевого самоврядування; муніципальне право.

Legal Mechanism for Local Authorities to Influence the Implementation of Internally Displaced Persons' Right to Housing

Volodymyr M. Bozhko*

*Poltava Law Institute
of Yaroslav Mudryi National Law University,
Poltava, Ukraine*

**e-mail: v.m.bozhko@nlu.edu.ua*

Ivan V. Yurko

*Poltava Law Institute
of Yaroslav Mudryi National Law University,
Poltava, Ukraine*

Abstract

The relevance of this research topic is determined by the worsening of issues concerning the implementation of the constitutional right to housing for internally displaced persons, in the context of the Russian Federation's armed aggression, and the necessity to enhance the existing legal framework for implementing of Article 47(2) of the Constitution of Ukraine, at both the domestic legislative level and within local programmes implemented by local self-government bodies. This article aims to provide a comprehensive analysis of the mechanism for implementing the right to housing for internally displaced persons in Ukraine, based on national regulatory and legal acts, state programmes, and local programmes adopted by individual local self-government bodies. It also seeks to assess their effectiveness and formulate proposals for improvement. This goal was achieved by employing various scientific research methods. Specifically, the formal legal method was used to study the legal nature

and existing problems of realizing the right to housing and analyse current legislation and its application; the comparative legal method was used to study the development of the legal mechanism for realizing the right to housing for internally displaced persons from 2014 to 2025 and to study local community programs aimed at providing social housing; the structural-functional method was used to analyse the role of local self-government bodies in providing social housing, identify shortcomings in the existing legal regulations, and formulate recommendations for improvement. The current domestic legislation aimed at regulating the right to housing for internally displaced persons, as well as the law enforcement practices involved in its implementation, have been analysed. It was found that, while the established legal mechanism creates formal opportunities to provide housing for this group, its effectiveness is significantly limited due to imperfect procedures and insufficient budgetary funding. The conclusions contain proposals aimed at improving domestic legislation regarding the right of internally displaced persons to social housing. These proposals seek to increase the effectiveness of local government programs and ensure that internally displaced persons are aware of the content and scope of their constitutional right to housing.

Keywords: internally displaced persons; right to social housing; right to social security; local government bodies; municipal law.

Вступ

Здійснена російською федерацією анексія Автономної Республіки Крим, збройна агресія на територію України в межах окремих районів Донецької та Луганської областей з 2014 р., а з 24 лютого 2022 р. – повномасштабне вторгнення спричинили, зокрема, й безпрецедентні за масштабами соціально-демографічні зміни й переміщення наших співгромадян поза межами й у межах України¹. Станом на 5 червня 2025 р. в Україні офіційно зареєстровано майже 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) [2], котрі змушені були залишити чи покинути своє місце проживання або задля уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, або тимчасової окупації. Водночас, за даними Міністерства розвитку громад та територій України, створено лише 75 тис. ліжко-місць для тимчасового проживання ВПО, з яких станом на липень 2025 р. вільні 8092 місця (10,7 %) [3]. Окрім того, кількість ВПО, що перебувають на соціальному квартирному обліку, має стійку тенденцію до зростання².

¹ Як стверджується в пункті g) преамбули Резолюції Європейського парламенту від 09.07.2025 р. «Про людські втрати внаслідок війни Росії проти України та нагальну потребу припинити російську агресію, ситуація щодо незаконно утримуваних цивільних осіб і військовополонених, а також продовження обстрілів цивільного населення» (2025/2710(RSP), агресія Росії проти України спричинила найбільше примусове переміщення цивільного населення в Європі з часів Другої світової війни, в результаті чого 10 мільйонів українців (переважно жінок і дітей) були вимушені покинути свої домівки, з яких 7 мільйонів знайшли притулок за кордоном [1].

² Якщо у 2022 р. на соціальному квартирному обліку перебувало 606 ВПО, то у першому півріччі 2025 р. – 1150 осіб, ще 23886 осіб знаходиться на черзі для отримання тимчасового житла, тоді як у 2022 р. їх було 6177 осіб [3].

Це свідчить про існування масштабної гуманітарної кризи та необхідність коригування державної політики у сфері соціального захисту ВПО загалом та правового механізму реалізації їх конституційного права на забезпечення житлом. Адже, як наголошує Конституційний Суд України у абзаці четвертому підп. 3.1 п. 3 мотивувальної частини свого Рішення від 10.06.2010 р. № 15-рп/2010, право людини на житло є загальновизнаним: «Згідно з Конституцією України це право, як й інші конституційні права, є невідчужуваним, непорушним і рівним для всіх без будь-яких обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Воно не може бути скасоване і обмежене, крім випадків, передбачених Конституцією України»; «гарантіями здійснення цього права є обов'язок держави створити умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, або надання житла державою та органами місцевого самоврядування відповідно до закону безоплатно або за доступну плату (ч. 2 ст. 47 Конституції України)» (абзац другий підп. 3.1 п. 3 мотивувальної частини вказаного Рішення) [4].

Цей конституційний припис є основою для формування соціального стандарту, що має бути втілений у фактичні суспільні відносини як через систему актів законодавства, так і рішень органів місцевого самоврядування. Адже реалізація соціальної функції держави (особливо в умовах війни) безпосередньо залежить від її спроможності гарантувати громадянам хоча б мінімальний рівень соціального забезпечення. «В Україні як соціальній, правовій державі політика спрямовується на створення умов, які забезпечують достатній життєвий рівень, вільний і всебічний розвиток людини як найвищої соціальної цінності... Утвердження та дотримання закріплених у нормативно-правових актах соціальних стандартів є конституційним обов'язком держави», – наголошує Конституційний Суд України в абзаці другому п. 4 мотивувальної частини свого Рішення від 11.10.2005 р. № 8-рп/2005 [5]. І в абзаці першому п. 3 мотивувальної частини свого Рішення від 01.06.2016 р. № 2-рп/2016 додає: «виконуючи свій головний обов'язок – утвердження і забезпечення прав і свобод людини, держава повинна не лише утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, а й уживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією. Задля цього законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини» [6].

З огляду на такі правові позиції Конституційного Суду України реалізація конституційного права ВПО на житло набуває особливої ваги. Недосконалість наявного правового механізму соціального забезпечення, обмеженість фінансових ресурсів, бюрократичні перепони та нерівномірність регіонального розподілу наявних місць можливого проживання ВПО посилюють порушення принципу соціальної справедливості та дискримінаційні прояви у доступі окремих категорій громадян до державних і місцевих житлових програм. Адже забезпечення житлом ВПО є визначальним чинником їхньої інтеграції до тих громад, до яких вони перемістилися, запорукою формування довіри не лише до державної, а й місцевої влади та передумовою реалізації інших їхніх конституційних прав і свобод, а також виконання ними своїх конституційних обов'язків.

Саме тому в п. 18 Резолюції Європейського парламенту від 15.06.2023 р. щодо сталої реконструкції та інтеграції України до євроатлантичної спільноти наголошується: «Необхідно брати до уваги проблеми, потреби та досвід внутрішньо переміщених осіб і біженців, оскільки їхня реінтеграція в місцеві громади матиме вирішальне значення для зміцнення соціальної та інституційної стійкості України та посилення її єдності» [7].

Доказом актуальності обраної теми дослідження також є те, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не лише у своїх щорічних доповідях значну увагу спрямовує на стан додержання та захисту права на житло ВПО [8], а й підготував спеціальну доповідь щодо реалізації права ВПО на житло, в якій наголошує: «Відсутність ефективного механізму розв'язання житлового питання для ВПО призводить до підвищення рівня соціальної напруги, зниження довіри до держави та недоотримання одного з ключових принципів постконфліктного врегулювання – врахування інтересів і дотримання прав осіб, які стали жертвами збройного конфлікту» [9].

Підтверджує надзвичайну важливість обраної теми дослідження також той факт, що постановою парламенту від 21.12.2023 р. № 3535-IX утворено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації проти України [10]. У Звіті про виконану роботу цієї Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України від 11.12.2024 р. наголошується, що одним із основних напрямків її діяльності стало «вирішення житлових питань ВПО та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» й констатується, що «діяльність цієї Комісії слід продовжити на наступний строк» [11].

Верховна Рада України 04.12.2025 р. прийняла постанову № 4707-IX, якою утворила ще одну Тимчасову слідчу комісію, одним із основних завдань якої має стати «аналіз та встановлення причин виникнення довгобудів, систематизація інформації про такі об'єкти, внесення пропозицій щодо вирішення проблемних питань завершення їх будівництва з метою вирішення актуальних проблем забезпечення житлом громадян України, зокрема ВПО» [12].

Оскільки війна, на превеликий жаль, досі триває, вона може призвести до значного зростання кількості ВПО й ще більше загострити наявні проблеми в реалізації ч. 2 ст. 47 Конституції України, тому важливо удосконалити наявний правовий механізм реалізації права ВПО на забезпечення житлом як органам державної влади, так й органам місцевого самоврядування.

Все вищевикладене свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Огляд літератури

Наукові дослідження проблем, зумовлених реалізацією права на забезпечення житлом ВПО в умовах воєнного стану, активно здійснюються як вітчизняними, так й на іноземними вченими. Ці дослідження охоплюють широкий спектр проблем – від правових до соціально-психологічних аспектів інтеграції переселенців у приймаючі громади. Українські вчені зосереджують свою увагу на нормативно-правовому регулюванні відносин щодо реалізації житлових гарантій ВПО, на взаємозв'язку соціальної функції держави з їх правом на гідне життя, а також на правовому механізмі реалізації конституційних прав у кризових умовах. Зокрема, О. Ярошенко та О. Конопельцева досліджують ключові проблеми в реалізації соціальних прав ВПО, серед яких першочерговими науковці називають житлові проблеми [13]. Вчені наголошують, що відсутність достатнього житлового фонду в громадах і слабка координація їх взаємодії із державою ускладнюють реалізацію ст. 47 Конституції України.

В. Величко та Л. Котова зосередили свою увагу на аналізі правового забезпечення реалізації прав ВПО, у тому числі й права на забезпечення житлом [14]. Науковці справедливо відзначають фрагментарність чинного законодавства та необхідність його подальшої систематизації й удосконалення. Значну увагу приділено проблемам доступності соціального житла та правовому механізму, що застосовувався як до 2022 року, так і після повномасштабного вторгнення.

І. Рощик та Ю. Білан порівнюють реальні житлові потреби ВПО з обсягом фінансування, який виділяють громадам із державного бюджету на забезпечення права ВПО на житло, й доходять висновку, що наявні фінансові

ресурси не відповідають фактичному обсягу потреб [15]. Це істотно обмежує реалізацію місцевих житлових програм.

Г. Юрчик та Н. Самолюк аналізують ефективність використання субвенцій із державного бюджету та міжнародної допомоги, спрямованої на реалізацію житлових програм для ВПО [16]. Автори вказують на необхідності підвищення прозорості та удосконаленні наявних механізмів міжбюджетних трансфертів в окресленій сфері суспільних відносин.

О. Олійник та Г. Міщук спрямовують свою увагу на соціальні проблеми, що виникають через нерівний доступ ВПО до житла [17]. Дослідники наголошують, що житлова політика безпосередньо впливає на соціальну інтеграцію ВПО та запобігає внутрішнім конфліктам.

Е. Кальдерон та Х. Патіно зосередили свою увагу на урбанізаційних наслідках внутрішнього переміщення осіб [18]. Автори зазначають, що реалізація житлових програм для ВПО суттєво впливає на інфраструктуру громад, а тому вони мають адаптувати її до зростаючої чисельності населення.

С. Матвєєв та О. Романова [19] спрямували свою увагу на наявні практичні проблеми, зумовлені реалізацією права ВПО на забезпечення житлом. Натомість Я. Менів аналізує судову практику щодо вирішення спорів, зумовлених порушенням зазначених прав ВПО [20]. А. Чиркін узагальнив іноземний досвід (зокрема, Азербайджану, Грузії та Молдови) щодо забезпечення прав ВПО [21].

Загалом вітчизняні науковці одностайні в тому, що визначальну роль у забезпеченні житлом ВПО мають відігравати не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування. Тож, від рівня їхньої спроможності здійснювати такі повноваження залежить ефективність реалізації конституційних гарантій, зазначених, зокрема, й у ч. 2 ст. 47 Конституції України.

Матеріали та методи

Мета цієї статті – здійснити комплексний аналіз правового механізму реалізації права ВПО на забезпечення житлом в Україні в умовах воєнного стану, дослідити чинне законодавство, місцеві програми, проблеми правозастосовної діяльності, аби на їх основі сформулювати конкретні пропозиції щодо подальшого вдосконалення такого механізму.

Методологічну основу дослідження становить сукупність наукових методів, які дозволили всебічно проаналізувати правовий механізм реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом в Україні, його еволюцію та оцінити рівень його ефективності. Дослідження проводилося у кількох взаємопов'язаних напрямках, що забезпечило глибину і системність здійсненого аналізу.

Матеріальною основою дослідження стало національне законодавство України, рішення органів місцевого самоврядування, спрямовані на регулювання відносини щодо забезпечення житлом ВПО, а також матеріали, зібрані упродовж 2024–2025 років Тимчасовою спеціальною комісією Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні кількох методів аналізу. Ключовим був формально-юридичний метод, який сприяв аналізу хронологічної й змістовної еволюції вітчизняного законодавства. Це дозволило простежити, як змінювався правовий механізм забезпечення житлом ВПО починаючи з 2014 року, коли відповідне законодавство лише формувалося, до 2025 року, коли відбулися суттєві трансформації житлової політики, включно з модернізацією інструментів компенсацій, субвенцій та підтримки державної житлової політики на місцевому рівні.

Застосування порівняльно-правового методу дозволило зіставити правові норми, що діяли у 2014, 2023 та 2025 рр. Це дало можливість виявити прогалини та суперечності у правовому регулюванні відносин, оцінити ключові напрями зміни такого регулювання та визначити, які саме елементи механізму виявилися неефективними. Порівняння застосовувалося також під час аналізу локальних рішень органів місцевого самоврядування, що демонструють багатоманітність підходів та відсутність стандартизованих методик у сфері забезпечення права на житло ВПО.

Структурно-функціональний метод дав змогу проаналізувати роль органів місцевого самоврядування в системі забезпечення житлом ВПО. Саме громади фактично виконують функцію первинної ланки у наданні житла, формуванні фонду тимчасового проживання, створенні соціального житла, реалізації програм відбудови, реконструкції та залучення коштів донорів. Аналіз місцевих програм Дубечненської сільської громади Волинської області [22], Кремінської міської громади Луганської області [23], Лубенської міської громади Полтавської області [24], Миропільської селищної громади Житомирської області [25], Новоолександрівської сільської громади Запорізької області [26], Райгородської сільської громади Житомирської області [27] та Слобожанської селищної громади Дніпропетровської області [28] дозволив оцінити, яким чином громади імплементують державну політику, які інструменти використовують і з якими проблеми вони стикаються у процесі її здійснення на практиці.

Отже, дослідження має комплексний характер, що дозволило сформулювати науково обґрунтовані висновки й рекомендації щодо подальшого удосконалення наявного правового механізму реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом в Україні.

Результати та обговорення

Започаткування формування правового механізму реалізації внутрішньо переміщених осіб на житло

Величезні масштаби внутрішнього переміщення наших співгромадян, спричинені спочатку анексією російською федерацією Автономної Республіки Крим, збройною агресією на територію України в межах окремих районів Донецької та Луганської областей, а згодом – повномасштабним вторгненням, зумовили необхідність спочатку сформувати, а згодом – істотно модифікувати правовий механізм реалізації конституційного права ВПО на забезпечення їх житлом, перейти від хаотичного реагування на наявні виклики до формування системної, багатовекторної політики у житловій сфері.

Поява феномену ВПО в Україні у 2014 р. стала несподіванкою для держави. Лише 01.10.2014 р. постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) № 505 було затверджено «Порядок надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Цією постановою було започатковано здійснення щомісячних грошових виплат «особам, які переміщуються», для покриття їх витрат на проживання у розмірі 884 грн на кожну непрацездатну особу та 442 грн на працездатну особу.

Однак Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. у первинній редакції був переважно спрямований на регулювання відносини щодо реєстрації ВПО та надання їм соціальних виплат, проте він не містив конкретного механізму забезпечення їх житлом [29]. У частинах 8, 9 ст. 11 цього Закону лише зазначалося, що місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень надають у тимчасове користування ВПО житлове приміщення або соціальне житло, придатне для проживання, за умови оплати зазначеними особами вартості житлово-комунальних послуг. Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» до 2018 р. продовжував функціонувати без урахування житлових потреб ВПО [30]. Тож, у 2014–2018 роках Україні не вдалося оперативного сформувати ефективну систему реалізації житлових прав ВПО, а тому основний тягар щодо забезпечення цієї категорії громадян житлом ліг на громади та волонтерів.

Поступове формування правового механізму реалізації права на забезпечення житлом ВПО розпочалося лише у 2019–2021 рр. Першим важливим кроком стало прийняття постанови КМУ від 26.06.2019 р. № 582 [31], яка врегулювала порядок формування фондів житла для тимчасового проживання ВПО. Фонди житла мали формуватися громадами за рахунок місцевих бюджетів. Органам місцевого самоврядування було рекомендовано починаючи з 2019 р. передбачати у місцевих бюджетах кошти на формування фондів житла для тимчасового проживання ВПО з урахуванням потреби в наданні такого житла (п. 2 постанови КМУ № 582). Водночас упроваджений нею механізм забезпечення житлом виявився недосконалим через диспозитивний характер регулювання й відсутність необхідних коштів у громад.

У перші місяці повномасштабного вторгнення основна увага була спрямована на оперативне вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням базових потреб мільйонів осіб, які втратили власне житло, або були змушені його залишити на окупованій території. Тож, у цей час КМУ сфокусувався на наданні швидкої фінансової підтримки переселенцям, а також використанні комунального й приватного житлового фонду. У той час громади виступили ключовими суб'єктами, які забезпечували екстрене розміщення ВПО, створювали центри тимчасового перебування, місця компактного проживання, організовували ремонт житлових об'єктів та впроваджували місцеві програми підтримки ВПО. На цьому наголошується й у «Плані для Ukraine Facility 2024-2027»: «Територіальні громади довели свою спроможність першими реагувати на мобілізацію підтримки “знизу-вгору”, вони забезпечили перезавантаження базових соціальних і житлово-комунальних послуг, постачання продовольства, допомогу в організації добровольчої територіальної оборони та прийом великої кількості ВПО» [32].

У 2022 р. Україна почала здійснювати низку важливих кроків у сфері забезпечення житлом ВПО. Зокрема, 20.03.2022 р. постановою КМУ № 332 було затверджено «Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» та «Порядок використання коштів державного бюджету для надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», який сформував механізм використання коштів державного бюджету для надання допомоги на проживання ВПО [33]. Це дало можливість започаткувати щомісячну виплату допомоги на проживання ВПО з числа осіб з інвалідністю та дітей у розмірі 3000 грн, для інших осіб – 2000 грн.

Одночасно, для стимулювання громадян надавати притулок ВПО, 19.03.2022 р. було прийнято постанову КМУ № 333, якою було затвер-

джено «Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб» (запроваджена державна Програма «Прихисток»). Метою цього акта було використання наявного приватного житлового фонду для сприяння в реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом. Щоправда, відповідно до цієї програми, компенсацію могли отримувати лише ті власники житла, котрі розмістили ВПО, які не отримували щомісячну адресну допомогу на проживання, запроваджену постановою КМУ № 332. Це обмеження було запроваджене для запобігання подвійному фінансуванню витрат на проживання ВПО за рахунок коштів державного бюджету. Компенсація обчислювалася пропорційно до часу фактичного розміщення, але розпочиналося її нарахування лише з дати отримання ВПО відповідної довідки, а це вимагало точного обліку. Тому невдовзі було започатковано функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, включення інформації про особу (у тому числі й її потребу в житлі) до цієї інформаційної бази. Наявність цих відомостей у системі була обов'язковою умовою для отримання як грошової допомоги на проживання ВПО, так і для участі у місцевих програмах забезпечення житлом.

Наступним важливим кроком стало прийняття постанови КМУ від 29.04.2022 р. № 495 «Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» [34]³. Основна ідея полягала у формуванні централізованого фонду житла, в інституціоналізації механізму його надання. Відповідно до цієї постанови КМУ, сільські, селищні, міські ради або уповноважені ними органи мали сформувати вільний житловий фонд, призначений для тимчасового проживання ВПО, шляхом: викупу або будівництва нового житла; реконструкції наявних будинків і гуртожитків, а також переобладнання нежитлових приміщень на житлові; передачі житла в комунальну або державну власність; капітального ремонту об'єктів житлового фонду, зокрема об'єктів соціального призначення. Житлові приміщення у межах сформованого фонду не підлягали приватизації, обміну та поділу, передачі їх у піднайм, використанню для

³ Системність цього кроку була зумовлена тим, що в первинній редакції постанови КМУ від 29.04.2022 р. № 495 було затверджено такі порядки: «Порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб»; «Порядок викупу, будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб»; «Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на викуп, будівництво житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб». Згодом до цієї постанови були внесені зміни, унаслідок яких затверджено було й «Порядок надання житла, придбаного Держмолодьжитлом за рахунок коштів гуманітарної та іншої допомоги, для тимчасового проживання постраждалих осіб».

вселення до них інших осіб. Внутрішньо переміщеним особі та членам її сім'ї житлове приміщення безоплатно надавалося у тимчасове користування на строк до одного року з можливістю продовження на наступний строк у разі відсутності змін у їх статусі та якщо такі особи не змінили місце свого проживання.

Формування фонду житла могло фінансуватися за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, міжнародних донорів, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством.

Відповідно до постанови КМУ від 29.04.2022 р. № 495 [34] держава швидко делегувала здійснення відповідного повноваження громадам, що дозволило миттєво розпочати роботу з організації фонду житла для ВПО, не очікуючи на державне фінансування чи проходження складних процедур публічних закупівель. Однак реформа децентралізації призвела до значної нерівномірності в обсягах місцевих бюджетів. Тож, у тих громадах, які мали значні фінансові ресурси чи великий житловий фонд комунального майна, право ВПО на забезпечення тимчасовим житлом вдалося реалізувати значно ефективніше. У фінансово слабших громадах, або громадах із дефіцитом комунального житла обсяги надання житла ВПО значно відставали від потреб. З часом ВПО змінювали своє місце перебування, надаючи перевагу тим громадам, котрі спроможні були значно краще сприяти в реалізації їх права на забезпечення житлом.

За умов, коли упродовж короткого проміжку часу потрібно було швидко створити умови для проживання мільйонів ВПО, котрі перемістилися у безпечніші регіони країни, у межах наявних інфраструктури та фінансової спроможності громад і держави, підходи, що втілені в попередніх постановах КМУ, були прийнятними. Вони свідчили про державний пріоритет: використати фінансову підтримку та приватні ресурси для розміщення ВПО, надаючи перевагу швидким рішенням, уникаючи інвестування у повільне будівництво постійного житла.

Становлення правового механізму реалізації внутрішньо переміщених осіб на житло

Після завершення фази найгострішої кризи, спричиненої повномасштабною агресією, правовий механізм забезпечення ВПО житлом почав поповнюватися інструментами, зорієнтованими на довгострокове забезпечення ВПО власним житлом або компенсацію за втрачене майно. Важливим кроком у цьому напрямку стало запровадження державної програми доступного іпотечного кредитування «ЄОселя», згідно з постановою КМУ від 02.08.2022 р. № 856 [35].

ВПО були включені до категорії, що підпадали під умови так званої «масової іпотеки» з пільговими ставками у розмірі 7 % на перші 10 років кредитування, яка зростала до 10 % з 2011 р.

Для участі у Програмі ВПО мали відповідати таким умовам: мати вік від 18 до 70 років (на момент погашення кредиту), бути платоспроможними. Допомогу могли отримати особи, які або не мали власного житла, або мали житло, площа якого не відповідала встановленій нормі (менше ніж 52,5 м² + + 21 м² на кожного члена сім'ї). Крім того, не враховувалася нерухомість, розташована в районі активних бойових дій або на тимчасово окупованій території, а також знищене чи пошкоджене житло.

Вимоги до житла, що купувалося, також були жорсткими: для всіх регіонів, де реалізовувалася Програма, житло мало бути не старше 10 років. Також Програма була орієнтована на первинний ринок нерухомості.

Рішення про впровадження Програми «єОселя» мало економічне підґрунтя: держава почала розглядати вирішення житлового питання ВПО як інструмент економічної відбудови країни, спрямовуючи попит на первинний ринок, аби стимулювати будівельну галузь та досягнути максимального мультиплікативного ефекту від зростаючої економіки воюючої країни.

07.09.2022 р. постановою КМУ № 1000 були внесені зміни до постанови № 495, якою було затверджено «Порядок надання житла, придбаного Держмолодьжитлом за рахунок коштів гуманітарної та іншої допомоги, для тимчасового проживання постраждалих осіб».

Тож, одночасно з державними іпотечними програмами започатковувалася реалізація пільгових кредитних та грантових програм, спрямованих на кредитування ВПО. Наприклад, завдяки гранту Уряду ФРН (програма реалізовувалася упродовж травня 2021 р. – грудня 2024 р.) власне житло отримали 989 сімей ВПО. Станом на 01.01.2025 р. Держмолодьжитло забезпечило житлом 2233 сім'ї ВПО [36]. Це засвідчує важливу роль міжнародного фінансування у довгостроковому забезпеченні житлових потреб ВПО.

Також з 2023 р. започатковано реалізацію державної Програми «єВідновлення», в межах якої функціонує механізм відшкодування вартості знищеного житла, його реконструкції та можливості придбати нове житло у разі знищення старого.

У середині 2023 р. Україна зіткнулася з дефіцитом бюджету, зумовленим постійним зростанням соціальних виплат, зокрема й виплатою ВПО допомоги на проживання. Це зумовило необхідність зміни соціальної політики, перейти від надання усім ВПО соціальної допомоги на проживання до

запровадження диференційованого ставлення до окремих категорій ВПО. 31.07.2023 р. КМУ прийняв постанову № 789, якою були внесені такі зміни до «Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»:

- 1) з 01.08.2023 р. допомога на проживання ВПО почала призначатися на шість місяців для особи, що вперше звернулася; з 01.11.2023 р. допомога призначається на сім'ю, а не на кожну особу, як було раніше;
- 2) запроваджено майнові обмеження, через порушення яких відмовляють у призначенні або припиняють виплачувати допомогу. Зокрема, допомога не призначається, якщо ВПО має на депозитному рахунку кошти у загальній сумі, що перевищує 100 тис. грн, або має у власності придатне до проживання житло (частину житлового приміщення) площею понад 13,65 м²;
- 3) запроваджено обов'язок отримувача допомоги прибути до органу соціального захисту населення для проходження перевірки протягом 30 календарних днів після виклику. Невиконання цієї вимоги зумовлює тимчасове припинення надання допомоги з наступного місяця.

Запроваджена верифікація ВПО дозволила КМУ зменшити кількість отримувачів допомоги за рахунок тих, хто досяг певної фінансової стабільності, або мав інше придатне житло, і перенаправити вивільнені кошти на інші державні Програми (зокрема, на «ЄОселя» або «ЄВідновлення»).

На початку 2024 р. було змінено порядок надання ВПО тимчасового житла. 05.01.2024 р. КМУ прийняв постанову № 7, якою було визначено пріоритетність надання житла окремим категоріям ВПО, зокрема: сім'ям військовослужбовців; особам, які зазнали повторного внутрішнього переміщення через збройну агресію; особам з числа мешканців тієї громади, яка забезпечувала житловими приміщеннями [37]. Крім того, було вирішено важливу адміністративну проблему, зумовлену обліком потреб ВПО: відтепер ці категорії осіб можна брати на облік як такі, що потребують житла для тимчасового проживання, навіть за відсутності сформованого фонду житла на момент їхнього звернення. Це значно підвищило ефективність обліку реальних потреб ВПО та забезпечило прозорість сформованої черги.

Також постановою КМУ № 7 було істотно розширено повноваження органів місцевого самоврядування фінансувати формування фонду тимчасового й постійного житла поза межами їхньої територіальної юрисдикції [37]. Громади, звідки перемістилися ВПО, отримали повноваження брати участь у фінансуванні та розподілі житлового фонду серед ВПО у тих громадах, куди вони перемістилися. Це дозволило використовувати місцеві бюджети

тих громад, які перебувають в окупації, або знаходяться в зоні бойових дій та мають профіцит бюджету (оскільки не здійснюють видатки на своїй території) для підтримки своїх ВПО у приймаючих громадах. Практика реалізації цієї норми свідчить, що вона позитивно вплинула як на формування фондів тимчасового житла, так і на можливість ВПО отримати житлове приміщення у приймаючій громаді.

05.12.2025 р. у Білій Церкві розпочалася реалізація проєкту з будівництва першого житлового кварталу для маріупольців, які втратили домівки через війну. Проєкт реалізується Мінрозвитку України, спільно з Білоцерківською та Маріупольською міськими громадами. Передбачається будівництво сучасного житла, яке громада зможе надавати ВПО в користування на пільгових умовах. Квартири з якісним ремонтом, меблями та побутовою технікою здаватимуться в соціальну оренду, при цьому розмір орендної плати буде нижчим від ринкової вартості. У межах першої черги будівництва (котру заплановано завершити до кінця 2026 р.) буде зведено 1000 квартир, які розраховані на проживання 3000 ВПО з Маріуполя [38].

Модернізація правового механізму реалізації внутрішньо переміщених осіб на житло

Після етапу швидкого реагування на виклики, зумовлені початком повномасштабного вторгнення, держава сфокусувала свою увагу на підвищенні прозорості та ефективності управління житловими фондами. Постановою КМУ від 26.11.2024 р. № 1350 були внесені такі зміни до постанови КМУ від 31.03.2004 р. № 422:

- визначено категорії осіб, котрі отримали першочергове право на забезпечення житлом для тимчасового проживання; – визначено рівень пріоритетності щодо надання окремим категоріям ВПО житла, відповідно до набраної ними (сім'єю) кількості балів;
- уточнено площу житлового приміщення, право на безоплатне отримання в користування якого мають ВПО;
- зобов'язано ВПО вказувати відомості про вартість майна, що перебуває у їх власності та членів їх сім'ї на момент взяття на облік, а також відомості про житло, знищене або пошкоджене внаслідок бойових дій.

Окрім того, до 01.01.2025 р. громади мали зібрати інформацію про житловий фонд (що перебуває у комунальній власності), а також інші об'єкти нерухомого майна, які після реконструкції, капітального ремонту можуть використовуватися як житло для тимчасового проживання ВПО, та подати її обласним (військовим) державним адміністраціям. Також запроваджено жорсткі вимоги щодо звітності та публічного оприлюднення інформації про

надання громадою житла для тимчасового проживання ВПО. Така інформація мала бути оприлюднена на офіційному вебсайті громади та у місцевих друкованих медіа. Підставою для цих змін стало прагнення посилити контроль за цільовим використанням комунального майна та мінімізувати корупційні ризики, що виникали унаслідок непрозорого розподілу соціального житла.

Збільшення прозорості сприяло зростанню довіри до системи розподілу житла й гарантувало, що такі рішення будуть прийматися на основі чітко визначених пріоритетів (зазначених, зокрема, в п. 20 «Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб та інших категорій соціально незахищених верств населення», затвердженому постановою КМУ від 29.04.2022 р. № 495).

Внесені зміни продемонстрували трансформацію пріоритетів державної політики у сфері реалізації права ВПО на житло: від якнайскорішого забезпечення житлом, до справедливого й прозорого розподілу соціального житла.

Упродовж 2025 р. було прийнято низку актів, спрямованих на централізацію та стандартизацію управління житловими фондами для ВПО. Постановою КМУ від 29.04.2025 р. № 493 було затверджено «Примірне положення про координаційну комісію з обліку об'єктів нерухомого майна для проживання ВПО при обласних державних (військових) адміністраціях» та «Примірне положення про комісію з обстеження об'єктів нерухомого майна для проживання ВПО при районних державних (військових) адміністраціях» [39]. Відповідна координаційна комісія набула статусу тимчасового консультативно-дорадчого органу, утвореного для забезпечення обліку та проведення обстеження об'єктів нерухомого майна, які використовуються, можуть бути використані, реконструйовані чи переобладнані для проживання ВПО. Порядок проведення таких обстежень було унормовано постановою КМУ від 29.04.2025 р. № 489 [40].

Координаційна комісії наділена повноваженням обстежувати житлові будинки, будівлі, споруди (їх окремі частини), квартири, житлові та нежитлові приміщення, інші об'єкти нерухомого майна державної, комунальної та приватної (за згодою власників) форми власності, які використовуються (або можуть бути використані) чи реконструйовані, переобладнані для проживання ВПО.

Земельні ділянки також можуть стати об'єктом обстеження координаційної комісії з метою обліку тих ділянок, які вже використовуються, або можуть бути використані для будівництва об'єктів нерухомого майна для прожи-

вання ВПО та/або розміщення тимчасових споруд, їх комплексів, призначених для життєзабезпечення (тимчасового проживання та обслуговування) ВПО, а також встановлення їх розташування, меж, розмірів, правового режиму, опису фактичного стану використання.

Щоправда, виконання цих новацій впроваджується надто повільно у більшості регіонів України. Як констатується у рішенні Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України від 26.09.2025 р., координаційні комісії у всіх областях України отримали від Фонду державного майна України та громад 9316 об'єктів нерухомого майна для проживання ВПО, що мають бути обстежені, натомість обстежено лише 403 об'єкти (4,3 %) й складено лише 217 актів [41].

Основна проблема – відсутність технічної документації на переважну більшість об'єктів нерухомого майна, що ускладнює процес їх обстеження, а також відсутність згоди власників або балансоутримувачів такого майна на обстеження.

Задля уніфікації даних про об'єкти нерухомого майна, формування централізованого реєстру таких об'єктів постановою КМУ від 16.07.2025 р. № 894 було запроваджено функціонування інформаційно-аналітичної системи забезпечення ВПО житлом [42]. Ця система має почати функціонувати не пізніше 01.10.2026 р. Очікується, що через електронний кабінет власники об'єктів нерухомого майна (у тому числі уповноважені представники громад, суб'єктів управління об'єктами державної власності), орендарі будівель, споруд, приміщень (їх окремих частин) закладів і установ освіти державної та комунальної власності здійснюватимуть розгляд заяв ВПО про надання їм житла.

Створення інформаційно-аналітичної системи забезпечення ВПО житлом стане передумовою для підвищення ефективності державного стратегічного планування у відповідній сфері житлової політики, дозволить нівелювати регіональні диспропорції, зумовлені децентралізованим забезпеченням ВПО житлом упродовж 2014–2025 років. Такий крок став необхідним для уніфікації процедури включення об'єктів нерухомого майна до інформаційно-аналітичної системи та забезпечення їхньої відповідності встановленим вимогам до проживання ВПО.

Обмежена доступність компенсаційних програм для ВПО, житло яких залишилося на тимчасово окупованій території, зумовила необхідність впровадження нової цільової державної Програми надання фінансової допомоги – «житлових ваучерів». Постановою КМУ від 22.09.2025 р. № 1176 затверджено «Порядок надання допомоги для вирішення житлового питання

окремим категоріям ВПО, що проживали на тимчасово окупованій території» [43]. Програма охоплює ВПО, які перемістилися з тимчасово окупованих територій або територій, де ведуться бойові дії, та мають статус учасника бойових дій, або особи з інвалідністю внаслідок війни. Адже саме ці категорії осіб потребують негайної довгострокової допомоги через те, що не можуть скористатися програмою «єВідновлення» через відсутність доступу до майна. Для реалізації цієї Програми вже залучено 120 млн євро від Банку розвитку Ради Європи, що дозволить забезпечити житлом 3000 родин [44].

Розмір допомоги у межах цієї Програми не може перевищувати 2 млн грн на одного отримувача. Ці кошти можуть бути використані на купівлю нового житла, перший внесок за іпотеку або погашення наявної іпотеки. Щоправда, запроваджені й суворі обмеження для забезпечення цільового використання отриманих коштів: заборонено придбання житла у близьких родичів та встановлено 5-річну заборону на відчуження придбаного житла. Ці обмеження спрямовані на гарантування того, що надана допомога дійсно буде спрямована на реалізацію права ВПО на забезпечення їх постійним житлом. До того ж отримання житлового ваучера не перешкоджатиме тому, аби власник зруйнованого майна на тимчасово окупованій території міг у подальшому реалізувати своє право на отримання повної компенсації за знищене майно в межах Програми «єВідновлення» після деокупації.

У 2025 р. здійснюється фінансування попередніх іпотечних та кредитних державних програм, які адмініструє Держмолодьжитло. Також використовуються кошти іноземних донорів для сприяння в реалізації права ВПО на забезпечення житлом. Зокрема, реалізується масштабний благодійний проєкт американського мецената Делла Лоя Хансена «Містечко Хансена», у межах якого безкоштовно надається у тимчасове користування повністю облаштоване житло для ВПО з прифронтових територій, які втратили житло через війну. За два роки Фонд Charity Hansen Ukrainian Mission збудував понад 900 осель, де мешкають 4000 ВПО [38].

Насамкінець, слід додати, що на момент написання цієї статті на розгляді у Верховній Раді України знаходиться законопроект «Про основні засади житлової політики»⁴. Відповідно до ч. 5 ст. 6 цього законопроекту житло

⁴ Законопроект «Про основні засади житлової політики» (реєстраційний № 12377) внесений на розгляд парламенту Кабінетом Міністрів України 06.01.2025 р. і прийнятий за основу 16.07.2025 р. Цим законопроектом пропонується скасувати дію Житлового кодексу України, натомість визначити нові засади реалізації житлової політики України, спрямованої на створення умов, за яких кожен матиме можливість набути житло у власність, або в користування. Мета законопроекту – сформулювати засади реалізації ст. 47 Конституції України, створити сприятливе середовище для залучення допомоги міжнародних донорів для формування житлових фондів [45].

для тимчасового проживання ВПО надаватиметься з державного житлового фонду або житлового фонду територіальної громади за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів. Порядок надання житла для тимчасового проживання затверджуватиме КМУ. Також статтями 12, 13 законопроекту унормовано відносини щодо формування житлових фондів територіальної громади й державного житлового фонду, за рахунок яких і планується сприяти в реалізації права не лише ВПО на забезпечення їх житлом, а й військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, а також інших категорій осіб, що визначаються цим Законом та іншими законами України.

Таким чином, у тексті цього законопроекту відсутні конкретні норми, які б регламентували умови, критерії та порядок забезпечення ВПО житлом. Саме тому головне юридичне управління Верховної Ради України, проаналізувавши законопроект № 12377 від 06.01.2025 р. (друге читання), наголошує, що він «повною мірою не забезпечить реалізацію ч. 2 ст. 47 Основного Закону України, згідно з якою громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Законопроект містить розділ «Реалізація права на житло». Але у цьому розділі відсутні механізми безоплатного отримання житла особами, які потребують соціального захисту» [46].

Відповідно до індикатору 7.8 Плану для Ukraine Facility, законопроект № 12377 має бути прийнято у четвертому кварталі 2025 р. Очікується, що він забезпечить доступність житла для найбільш вразливих категорій громадян, зокрема, й для ВПО; створить різноманітні механізми підтримки та визначить критерії доступу до житла; сформує правове підґрунтя для запровадження оренди комунального житла, зокрема й із правом його викупу; створить прозору систему реєстрації житлових потреб громадян для забезпечення оперативного реагування на них на місцевому рівні [32].

Адаптація правового механізму реалізації внутрішньо переміщених осіб на житло органами місцевого самоврядування

Здійснений порівняльний аналіз місцевих програм семи громад із різних регіонів України [22–28], спрямованих на забезпечення ВПО житлом, засвідчив, що вони загалом відповідають вимогам законодавства, однак потребують суттєвої деталізації процедур, критеріїв відбору, джерел фінансування та забезпечення прозорості.

У значній частині досліджених програм критерії участі у них сформульовано надто загально, відсутній алгоритм надання пріоритетності тій чи іншій категорії ВПО; відсутні додаткові бальні моделі ранжування, що враховували б соціальну вразливість ВПО, рівень їх доходів, факт повної чи часткової руйнації житла, інвалідність або інші важливі характеристики ВПО. Такі недоліки створюють ризик вибіркового застосування програм та можуть суперечити принципам рівності перед законом, гарантованим конституційними нормами та практикою ЄСПЛ щодо забезпечення недискримінаційного доступу до соціальних послуг.

Суттєвим недоліком досліджених місцевих програм є відсутність норм, спрямованих на регулювання процедури подання документів, строків розгляду заяв, порядку перевірки поданої інформації, формування попередніх та остаточних списків отримувачів, а також механізму подання апеляції й оскарження рішень комісій. У більшості випадків програми лише визначають відповідального виконавця, але не містять гарантій прозорості та підзвітності, що фактично обмежує права ВПО на використання ефективних адміністративних процедур під час реалізації ними свого права на забезпечення житлом.

Фінансові розділи програм, як правило, не містять належної деталізації необхідних бюджетних витрат. Хоча джерела фінансування визначені достатньо широко (місцевий бюджет, субвенції, міжнародна технічна допомога, благодійні надходження), розподіл коштів між конкретними заходами (будівництво, реконструкція житла, придбання модульних систем, оплата комунальних послуг, адміністративні витрати) здійснено узагальнено. Це перешкоджає якісному моніторингу ефективності виконання таких програм та ускладнює проведення зовнішнього аудиту витрат, тож, суперечить принципу бюджетної прозорості.

Недостатньо чітко визначено, в які терміни та яким чином мають оприлюднюватися проміжні та підсумкові результати виконання програми, що позбавляє громаду та заявників можливості здійснювати контроль за її реалізацією. Неврегульованими залишаються питання доступності житла для маломобільних категорій ВПО, а також подальші кроки після завершення строків тимчасового забезпечення житлом ВПО, що є важливим у контексті формування довгострокової житлової політики на рівні окремої громади.

З огляду на виявлені недоліки місцевих програм доцільно внести до них такі зміни. По-перше, необхідно запровадити прозору систему критеріїв доступу, котра яка б передбачала додаткову бальну оцінку заявників, залежно від

рівня їх соціальної вразливості. По-друге, програми повинні містити стандартизовану процедуру подачі заяв на отримання житла, їх розгляду й апеляції. По-третє, доцільно запровадити систему індикаторів ефективності та обов'язок періодично оприлюднювати інформацію про стан їх виконання. Окремо слід передбачити технічні вимоги до житла з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних категорій ВПО.

Упевнені, що внесення відповідних змін сприятиме підвищенню ефективності місцевих програм, забезпеченню рівного доступу ВПО до житла та реалізації довгострокової, соціально орієнтованої державної житлової політики щодо забезпечення ВПО житлом, а, отже, й ефективній реалізації ч. 2 ст. 47 Конституції України.

Висновки

Узагальнюючи вищевикладене, можемо констатувати, що здійснений аналіз становлення й формування чинного правового механізму реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом упродовж 2014–2025 років засвідчив його багаторівневність, динамічність та поступову еволюцію від використання децентралізованих інструментів, спрямованих на впровадження обліку ВПО й якнайшвидшого формування фонду тимчасового житла, до запровадження централізованого обліку фондів житла й ВПО, обстеження майна щодо його відповідності умовам для проживання ВПО, надання постійного житла, створення фонду муніципального орендного житла, надання субвенції громадам, запровадження виплати цільової фінансової допомоги для відшкодування витрат на житло ВПО.

Сучасний правовий механізм реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом містить низку інструментів. На державному рівні ключовими серед них є:

- формування фонду соціального житла, який передбачає можливість взяття ВПО на квартирний облік як таких, що потребують соціального захисту;
- формування фонду тимчасового житла, що формується на рівні громад і передбачає тимчасове користування житлом на безоплатній основі;
- використання різноманітних компенсаційних механізмів у вигляді виплати допомоги ВПО на проживання; компенсації витрат на житлово-комунальні послуги за житло, в якому розміщені ВПО; компенсації власникам житла за розміщення ВПО тощо;
- реалізація державних програм (зокрема, «Відновлення», «Оселя», «житлові ваучери»), які впроваджують дієві інструменти компенсації завданих збитків майну ВПО й можливість придбання нового житла;

– надання бюджетних субвенцій громадам, спрямованих на формування житлового фонду для ВПО.

Органи місцевого самоврядування використовують власні місцеві інструменти, серед яких найпоширенішими є: розроблення комплексних місцевих програм забезпечення житлом ВПО; створення та забезпечення функціонування місць тимчасового проживання ВПО; реконструкція та ремонт приміщень під тимчасове або соціальне житло для ВПО; викуп житла за кошти місцевого бюджету; формування фонду муніципального орендного житла; співпраця з міжнародними донорами для залучення грантових коштів на реалізацію інвестиційних програм, спрямованих на забезпечення ВПО постійним житлом;

За підсумками здійсненого аналізу сформовано такі пропозиції щодо підвищення ефективності реалізації права ВПО на забезпечення їх житлом:

1. На рівні держави:

– внести зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», аби забезпечити правову визначеність щодо можливості використання довгострокових житлових програм для ВПО, окреслити юридичні гарантії щодо використання ними орендованого житла;

– прийняти консолідований акт про житлові гарантії ВПО, який би систематизував та уніфікував формування й функціонування фондів тимчасового, постійного, соціального та муніципального житла; порядок включення ВПО до відповідних реєстрів; стандарти різноманітних державних житлових програм; визначив коло осіб, котрі мають право на першочерговість при розподілі такого житла;

– збільшити обсяг цільового державного фінансування громад, зокрема через цільові субвенції на створення фонду постійного житла для ВПО;

– поширити реалізацію програми «житлових ваучерів» й на інші категорії ВПО (наприклад, на багатодітні сім'ї, осіб з інвалідністю загального захворювання тощо), які не мають доступу до компенсації через програму «ЄВідновлення»;

– запровадити правовий механізм визначення пільгових умов розрахунку орендної плати за державне та комунальне майно, яке на пільгових умовах передається в користування ВПО, а також механізм компенсації упущеної вигоди його власникам.

2. На рівні територіальних громад:

– приймати комплексні програми, котрі поєднували б житлову, соціальну, трудову, економічну та інфраструктурну підтримку ВПО;

- унормовувати процедурні відносини, у тому числі й щодо розгляду заяв, використовуючи позитивний досвід Райгородської сільської громади;
- активізувати залучення іноземних партнерів (UNHCR, NRC, ПРООН, Charity Hansen Ukrainian Mission тощо) для фінансування місцевих житлових програм для ВПО;
- упроваджувати викуп житла в комунальну власність, як у Лубенській міській громаді.

Упевнені, що реалізація вказаних пропозицій сприятиме не лише виконанню Україною своїх міжнародних зобов'язань, а й підвищить ефективність чинного правового механізму реалізації конституційного права ВПО на забезпечення їх житлом (відповідно до ч. 2 ст. 47 Конституції України), сприятиме впровадженню соціальної справедливості щодо них та забезпечить інтеграцію ВПО у громади, до яких вони перемістилися.

Список використаних джерел

- [1] European Parliament Resolution of 9 July 2025 on the human cost of Russia's war against Ukraine and the urgent need to end Russian aggression: the situation of illegally detained civilians and prisoners of war, and the continued bombing of civilians (2025/2710(RSP). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0160_EN.pdf (last accessed: 10.10.2025).
- [2] Якобчук А. В Україні зафіксовано 4,59 мільйона внутрішньо переміщених осіб: актуальні дані по регіонах. URL: <https://slovoproslovo.info/vnutrishno-peremishcheni-osoby-ukrayina-2025-statistika/> (дата звернення: 10.10.2025).
- [3] Михайлова К. Житло для ВПО у 2025: як допомагає держава та скільки є вільних місць. URL: <https://thepage.ua/ua/news/socialne-zhitlo-dlya-pereselenciv-u-2025-skilki-ye-vilnih-misc> (дата звернення: 10.10.2025).
- [4] Рішення Конституційного Суду України від 10 червня 2010 р. № 15-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянки Власової Ганни Іванівни щодо офіційного тлумачення положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (справа про безоплатну приватизацію житла). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-10#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [5] Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 р. № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [6] Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав

людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

- [7] European Parliament Resolution of 15 June 2023 on the sustainable reconstruction and integration of Ukraine into the Euro-Atlantic community (2023/2739(RSP)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0247_EN.html (last accessed: 10.10.2025).
- [8] Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 р. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/18.06.2025%20Щорічна_доповідь_Уповноваженого_у_2024_р._%20виправлена.pdf (дата звернення: 10.10.2025).
- [9] Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Реалізація права внутрішньо переміщених осіб на житло. Київ, 2020. 52 с. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/spetsialna-dopovid-zhytlo-2020.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
- [10] Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України : Постанова Верховної Ради України від 21.12.2023 р. № 3535-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3535-20#Text> (дата звернення: 10.12.2025).
- [11] Звіт про виконану роботу Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України від 11.12.2024 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75615.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
- [12] Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів незаконної забудови, самовільного зайняття земельних ділянок, самовільного будівництва, зловживань щодо використання коштів і майна, що перебуває в управлінні суб'єктів управління об'єктами державної та комунальної власності, які зумовили появу об'єктів незавершеного житлового будівництва, що призводить до порушення права на житло військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, членів їхніх сімей та внутрішньо переміщених осіб : Постанова Верховної Ради України від 04.12.2025 р. № 4707-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4707-20#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [13] Yaroshenko O. M., Konopeltseva O. O., Vetukhova I. A., Koliesnik T. V., Klemparskyi M. M. Social Protection of Internally Displaced Persons: Problematic Issues of Practical Implementation and Solutions. *Revista de Derecho de la Seguridad Social, Laborum*. 2023. Vol. 2023, № 37. P. 157–167. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9268250> (last accessed: 10.10.2025).
- [14] Yaroshenko O. M., Velychko V. O., Kotova L. V., Shapovalova K. H., Danylov M. O. Social security for internally displaced persons: Laws and practice. *Local Development*

- and Society*. 2024. No. 6 (1). P. 132-146. <https://doi.org/10.1080/26883597.2024.2318579>.
- [15] Roshchuk I., Bilan Y., Krol V., and Mishchuk H. Social integration of internally displaced persons in Ukraine: Problems and challenges for governing local communities. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. № 22 (1). P. 728-740. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.57](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.57).
- [16] Bilan Y., Yurchuk H., Samoliuk N., and Mishchuk H. Evaluating the effectiveness of public finance used for social protection of internally displaced persons. *Public and Municipal Finance*. 2025. No. 14 (1). P. 23-40. [https://doi.org/10.21511/pmf.14\(1\).2025.03](https://doi.org/10.21511/pmf.14(1).2025.03).
- [17] Oliinyk O., Mishchuk H., Samoliuk N., and Bilan Y. Bridging the divide: Addressing social tensions between internally displaced persons and host communities during wartime in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2025. No. 23 (3). P. 645-657. [https://doi.org/10.21511/ppm.23\(3\).2025.46](https://doi.org/10.21511/ppm.23(3).2025.46).
- [18] Calderon E.A., Patino J.E., Duque J.C., and Keith M. The urban footprint of rural forced displacement. *Comput. Urban Sci*. 2024. No. 4 (34). P. 1-17. <https://doi.org/10.1007/s43762-024-00148-8>.
- [19] Матвєєв С. В., Романова О. М. Практичні аспекти реалізації права на житло в Україні під час повномасштабного вторгнення рф. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 161–167. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.4.23>.
- [20] Менів Я. О. Забезпечення житлових прав ВПО: проблеми реалізації і судова практика. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2024. Вип. 38. С. 137–143. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-15>.
- [21] Чиркін А. С., Храпська А. О. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 102–105. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21>.
- [22] Про затвердження Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2025-2027 роки : рішення Дубечненської сільської ради Ковельського району Волинської області від 04.06.25 р. № 57/96. URL: <https://dubechnenska-gromada.gov.ua/docs/2062928/> (дата звернення: 10.10.2025).
- [23] Про внесення змін до розпорядження начальника військової адміністрації від 31.03.2023 р. № 01-08/79 «Про затвердження Програми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб Кременської міської територіальної громади на 2023-2027 роки» : розпорядження начальника Кременської міської військової адміністрації Сіверськодонецького району Луганської області від 18.06.2025 р. № 01-08/182. URL: <https://kremrada.gov.ua/index.php/dokumenty/rozporiadzhennya-miskogo-golovi/item/13107-2025-182-pro-vnesennia-zmin-do-rozporiadzhennia-nachalnyka-va-shchodo-prohramy-zabezpechennia-zhytlov-vnutrishno-peremishchenykh-osib-kreminskoj-miskoi-th-na-20232027-roky> (дата звернення: 10.10.2025).
- [24] Про затвердження Програми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб у Лубенській територіальній громаді на 2024–2027 роки у новій редакції : рішення Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області від 26.06.2025 р. URL: https://lubnyrada.gov.ua/images/documents/8_sklykannya/proekty/55/005.pdf (дата звернення: 10.10.2025).

- [25] Про затвердження Програми соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Миропільській територіальній громаді на 2026 рік : рішення Миропільської селищної ради Житомирського району Житомирської області від 17.11.2025 р. № 15. URL: <https://myropilska-gromada.gov.ua/docs/2177102/> (дата звернення: 10.10.2025).
- [26] Про затвердження Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб Новоолександрівської сільської ради Запорізького району Запорізької області на період 2025–2027 років : рішення Новоолександрівської сільської ради Запорізького району Запорізької області від 26 грудня 2024 р. № 03. URL: <https://novooleksotg.gov.ua/news/1742300164/> (дата звернення: 10.10.2025).
- [27] Про затвердження Програми «Забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо переміщених осіб, членів їх сімей та інших категорій соціально незахищених верств населення, які проживають на території Райгородоцької сільської ради, з фонду житла, призначеного для тимчасового проживання, на 2025–2030 роки» : рішення Райгородської сільської ради Бердичівського району Житомирської області від 23.04.2025 р. № 1347. URL: <https://raygorodocka-gromada.gov.ua/news/1745844795/> (дата звернення: 10.10.2025).
- [28] Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Слобожанської громади на 2025–2028 роки у новій редакції : рішення Слобожанської селищної ради Дніпровського району Дніпропетровської області від 13.03.2025 р. № 4293-44/VIII. URL: <https://www.slobozhanska-gromada.gov.ua/upload/content/811/4293%20-%20додаток%20Програма%20підтримки%20ВПО.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
- [29] Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [30] Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [31] Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 582. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2019-п#Text> (дата звернення: 10.12.2025).
- [32] План для Ukraine Facility 2024–2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
- [33] Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [34] Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-п#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [35] Деякі питання забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія» доступного іпотечного кредитування громадян України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.2022 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2022-п#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

- [36] Проект «Житло для ВПО»: ще три сотні сімей будуть із житлом. *Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву*. 29.04.2025. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pres-tsentr/novyny/proiekt-zhytlo-dlia-vpo-shche-try-sotni-simei-budut-iz-zhytlom> (дата звернення: 10.10.2025).
- [37] Про внесення змін до Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.01.2024 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2024-p#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [38] У Білій Церкві стартував проект з будівництва муніципального орендного житла для мариупольців. *Міністерство розвитку громад та територій України*. 05.12.2025 р. URL: <https://mindev.gov.ua/news/u-bilii-tserkvi-startuvav-proiekt-z-budivnytstva-munitsypalnoho-orendnoho-zhytla-dlia-mariupoltsiv> (дата звернення: 10.10.2025).
- [39] Деякі питання організації роботи з обстеження об'єктів нерухомого майна для проживання внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2025 р. № 493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2025-p#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [40] Про затвердження Порядку обстеження об'єктів нерухомого майна для проживання внутрішньо переміщених осіб та типової форми акта обстеження нерухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2025 р. № 489. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2025-p#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [41] Про стан реалізації Закону України № 4080-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових заходів, пов'язаних із забезпеченням внутрішньо переміщених осіб житлом» та перші результати всеукраїнської інвентаризації об'єктів для проживання внутрішньо переміщених осіб : рішення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України від 26.09.2025 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/76307.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
- [42] Деякі питання створення, функціонування Інформаційно-аналітичної системи об'єктів нерухомого майна для забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом та її взаємодії з іншими інформаційно-комунікаційними системами : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.07.2025 р. № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2025-p#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [43] Про затвердження Порядку надання допомоги для вирішення житлового питання окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб, що проживали на тимчасово окупованій території, та внесення змін до Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2025 р. № 1176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2025-p#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
- [44] З 1 грудня можна подати на компенсацію втраченого на окупованих територіях житла – як оформити заявку. *Укрінформ*. (25.11. 2025 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4063849-z-1-grudna-mozna-podati-na-kompensaciu-vtracenogo-na-okupovanih-teritoriah-zitla-ak-oformiti-zaavku.html> (дата звернення: 10.10.2025).

- [45] Проєкт Закону про основні засади житлової політики. Реєстраційний № 12377 від 06.01.2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55543> (дата звернення: 10.10.2025).
- [46] Зауваження головного юридичного управління Верховної Ради України щодо законопроекту № 12377 від 06.01.2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3219248> (дата звернення: 10.10.2025).

References

- [1] European Parliament. (2025). *European Parliament resolution of 9 July 2025 on the human cost of Russia's war against Ukraine and the urgent need to end Russian aggression: The situation of illegally detained civilians and prisoners of war, and the continued bombing of civilians (2025/2710(RSP))*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0160_EN.pdf
- [2] Yakobchuk, A. (2025). *In Ukraine, 4.59 million internally displaced persons have been recorded: Current regional data*. Retrieved from <https://slovoproslovo.info/vnutrishno-peremishcheni-osoby-ukrayina-2025-statistika/>.
- [3] Mykhailova, K. (2025). *Housing for IDPs in 2025: How the state helps and how many places are available*. Retrieved from <https://thepage.ua/ua/news/socialne-zhitlo-dlya-pereselenciv-u-2025-skilki-ye-vilnih-misc>.
- [4] Constitutional Court of Ukraine. (2010). *Decision No. 15-rp/2010 of June 10, 2010 on the official interpretation of paragraph 5 of Article 5 of the Law of Ukraine "On privatization of the state housing fund" (Case on free privatization of housing)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-10>.
- [5] Constitutional Court of Ukraine. (2005). *Decision No. 8-rp/2005 of October 11, 2005 on the constitutionality of provisions of pension legislation (Case on pension level and lifelong monetary maintenance)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05>.
- [6] Constitutional Court of Ukraine. (2016). *Decision No. 2-rp/2016 of June 1, 2016 on judicial control over hospitalization of incapacitated persons to psychiatric institutions*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>.
- [7] European Parliament. (2023). *European Parliament resolution of 15 June 2023 on the sustainable reconstruction and integration of Ukraine into the Euro-Atlantic community (2023/2739(RSP))*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0247_EN.html.
- [8] Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights. (2025). *Annual report on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2024*. Retrieved from <https://www.ombudsman.gov.ua>.
- [9] Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights. (2020). *Special report: Realization of the right to housing of internally displaced persons*. Kyiv.
- [10] Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Resolution No. 3535-IX of December 21, 2023 on the establishment of a temporary special commission on protection of property and non-property rights of internally displaced persons and other victims of Russian armed aggression*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [11] Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Report on the activities of the temporary special commission on protection of property and non-property rights of internally displaced persons*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua>.

- [12] Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *Resolution No. 4707-IX of December 4, 2025 on the establishment of a temporary investigative commission on violations of the right to housing*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [13] Yaroshenko, O.M., Konopeltseva, O.O., Vetukhova, I.A., Koliesnik, T.V., & Klemparskyi, M.M. (2023). Social protection of internally displaced persons: Problematic issues of practical implementation and solutions. *Revista de Derecho de la Seguridad Social, Laborum*, 37, 157-167. Retrieved from <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9268250>.
- [14] Yaroshenko, O.M., Velychko, V.O., Kotova, L.V., Shapovalova, K.H., & Danylov, M.O. (2024). Social security for internally displaced persons: Laws and practice. *Local Development and Society*, 6(1), 132-146. <https://doi.org/10.1080/26883597.2024.2318579>.
- [15] Roshchik, I., Bilan, Y., Krol, V., & Mishchuk, H. (2024). Social integration of internally displaced persons in Ukraine: Problems and challenges for governing local communities. *Problems and Perspectives in Management*, 22(1), 728-740. [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.57](https://doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.57).
- [16] Bilan, Y., Yurchuk, H., Samoliuk, N., & Mishchuk, H. (2025). Evaluating the effectiveness of public finance used for social protection of internally displaced persons. *Public and Municipal Finance*, 14(1), 23-40. [https://doi.org/10.21511/pmf.14\(1\).2025.03](https://doi.org/10.21511/pmf.14(1).2025.03).
- [17] Oliinyk, O., Mishchuk, H., Samoliuk, N., & Bilan, Y. (2025). Bridging the divide: Addressing social tensions between internally displaced persons and host communities during wartime in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 23(3), 645-657. [https://doi.org/10.21511/ppm.23\(3\).2025.46](https://doi.org/10.21511/ppm.23(3).2025.46).
- [18] Calderon, E.A., Patino, J.E., Duque, J.C., & Keith, M. (2024). The urban footprint of rural forced displacement. *Computational Urban Science*, 4(34), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s43762-024-00148-8>.
- [19] Matvieiev, S.V., & Romanova, O.M. (2023). Practical aspects of realization of the right to housing in Ukraine during the full-scale invasion. *Law and Society*, 4, 161-167. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.4.23>.
- [20] Meniv, Ya.O. (2024). Ensuring housing rights of internally displaced persons: Problems of implementation and court practice. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Law Series*, 38, 137-143. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-15>.
- [21] Chyrkin, A.S., & Khrapska, A.O. (2022). Ensuring the rights of internally displaced persons: International legal regulation and foreign experience. *Legal Scientific Electronic Journal*, 4, 102-105. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21>.
- [22] Dubetchne Village Council, Kovel District, Volyn Region. (June 4, 2025). *On approval of the Programme for the Support of Internally Displaced Persons for 2025-2027 (Decision No. 57/96)*. Retrieved from <https://dubetchnenska-gromada.gov.ua/docs/2062928/>.
- [23] Kreminna City Military Administration of the Severodonetsk District, Luhansk Region. (June 18, 2025). *On amendments to the order of the head of the military administration dated 31 March 2023, No. 01-08/79 "On approval of the Programme for providing housing to internally displaced persons of the Kreminna city territorial community for 2023-2027" (Order No. 01-08/182)*. Retrieved from <https://kremrada.gov.ua/index.php/dokumenty/rozporiadzhennya-miskogo-golovi/item/13107-2025-182-pro-vnesennia-zmin-do-rozporiadzhennia-nachalnyka-va-shchodo-prohramy-zabezpechennia-zhytlom-vnutrishno-peremishchenykh-osib-kreminskoi-miskoi-th-na-20232027-roky>.

- [24] Lubenska City Council of Lubenskyi District, Poltava Region. (June 26, 2025). *On approval of the revised Programme for providing housing to internally displaced persons in the Lubenska territorial community for 2024-2027*. Retrieved from https://lubnyrada.gov.ua/images/documents/8_skykannya/proekty/55/005.pdf.
- [25] Myropil Town Council, Zhytomyr District, Zhytomyr Region. (November 17, 2025). *On the approval of the Programme of social support for internally displaced persons in the Myropil territorial community for 2026 (Decision No. 15)*. Retrieved from <https://myropilska-gromada.gov.ua/docs/2177102/>.
- [26] Novooleksandrivska Village Council of Zaporizhzhia District, Zaporizhzhia Region. (December 26, 2024,). *On the approval of the Comprehensive Programme for the Support of Internally Displaced Persons of the Novooleksandrivska Village Council of Zaporizhzhia District, Zaporizhzhia Region, for the period 2025-2027 (Decision No. 03)*. Retrieved from <https://novooleksotg.gov.ua/news/1742300164/>.
- [27] Raigorodskaya Village Council, Berdychiv District, Zhytomyr Region. (April 23, 2025). *On approval of the Programme "Provision of temporary housing for internally displaced persons, their family members and other socially vulnerable groups residing in the territory of the Raigorodskaya Village Council from the housing fund intended for temporary accommodation for 2025-2030" (Decision No. 1347)*. Retrieved from <https://raygorodocka-gromada.gov.ua/news/1745844795/>.
- [28] Slobozhanskyi Village Council of the Dniprovskyi District, Dnipropetrovsk Region. (13 March, 2025). *Revised programme to support internally displaced persons in the Slobozhanskyi community for 2025–2028 (Decision No. 4293-44/VIII)*. Retrieved from <https://www.slobozhanska-gromada.gov.ua/upload/content/811/4293%20-%20додаток%20Програма%20підтримки%20ВПО.pdf>.
- [29] Law of Ukraine No. 1706-VII "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons". (October, 2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
- [30] Law of Ukraine No. 3334-IV "On Social Housing". (January, 2006). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>.
- [31] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 582 "On Approval of the Procedure for the Formation of Housing Funds for the Temporary Accommodation of Internally Displaced Persons and the Procedure for the Provision of Temporary Use of Residential Premises from Housing Funds for the Temporary Accommodation of Internally Displaced Persons". (June, 2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2019-п#Text>.
- [32] Plan for Ukraine Facility 2024-2027. (2024). Retrieved from <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.
- [33] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 332 "Some issues regarding the payment of living allowances to internally displaced persons". (March, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text>.
- [34] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 495 "Some measures for the formation of housing funds intended for temporary accommodation of internally displaced persons". (April, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-п#Text>.
- [35] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 856 "Some issues concerning the provision of affordable mortgage lending to Ukrainian citizens by the private joint-

- stock company Ukrainian Financial Housing Company". (August, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2022-п#Text>.
- [36] State Fund for Youth Housing Construction. (April 29, 2025). *Project "Housing for IDPs": three hundred more families will have housing*. Retrieved from <https://www.molod-kredit.gov.ua/pres-tsentr/novyny/proiekt-zhytlo-dlia-vpo-shche-try-sotni-simej-budut-iz-zhytlo>.
- [37] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 7 "On amendments to the Procedure for the formation of housing funds intended for temporary accommodation, registration and provision of such housing for temporary accommodation of internally displaced persons". (January, 2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2024-п#Text>.
- [38] Ministry of Community and Territorial Development of Ukraine. (December 5, 2025). *A project to build municipal rental housing for Mariupol residents has been launched in Bila Tserkva*. Retrieved from <https://mindev.gov.ua/news/u-bilii-tserkvi-startuvav-proiekt-z-budivnytstva-munitsypalnoho-orendnoho-zhytla-dlia-mariupoltsiv>.
- [39] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 493 "Some issues concerning the organisation of work on the inspection of real estate properties for the accommodation of internally displaced persons". (April, 2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2025-п#Text>.
- [40] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 489 "On approval of the Procedure for inspecting real estate properties for the accommodation of internally displaced persons and the standard form of the real estate inspection report". (April, 2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2025-п#Text>.
- [41] Temporary Special Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on the Protection of Property and Non-Property Rights of Internally Displaced Persons and Other Persons Affected by the Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine. (2025, 26 September). *On the status of implementation of Law of Ukraine No. 4080-IX "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Additional Measures Related to Providing Housing for Internally Displaced Persons" and the initial results of the nationwide inventory of housing facilities for internally displaced persons*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/76307.pdf>.
- [42] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 894 "Some issues concerning the creation and functioning of the Information and Analytical System of Real Estate Objects for Providing Internally Displaced Persons with Housing and its Interaction with Other Information and Communication Systems". (July, 2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2025-п#Text>.
- [43] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1176 "On approval of the Procedure for assisting in resolving housing issues for certain categories of internally displaced persons who lived in the temporarily occupied territory, and on amendments to the Procedure for maintaining the State Register of property damaged and destroyed as a result of hostilities, terrorist acts, and sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine". (September, 2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2025-п#Text>.
- [44] Ukrinform. (November 25, 2025). *From December 1, you can apply for compensation for housing lost in the occupied territories – how to apply*. Retrieved from <https://www>.

ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4063849-z-1-grudna-mozna-podati-na-kompensaciju-vtracenogo-na-okupovanih-teritoriah-zitla-ak-oformiti-zaavku.html.

- [45] Verkhovna Rada of Ukraine. (January 6, 2025). *Draft Law on the Basic Principles of Housing Policy (registration No. 12377)*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55543>.
- [46] Main Legal Department of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *Comments of the Main Legal Department of the Verkhovna Rada of Ukraine on draft law No. 12377* dated 06.01.2025. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3219248>.

Володимир Миколайович Божко

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права
Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

36000, просп. Віталія Грицаєнка, 5, Полтава, Україна

e-mail: v.m.bozhko@nlu.edu.ua

ORCID 0000-0002-3963-8461

Іван Володимирович Юрко

студент

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

36000, просп. Віталія Грицаєнка, 5, Полтава, Україна

e-mail: ivanyurko1206@gmail.com

ORCID 0009-0000-4900-2363

Volodymyr M. Bozhko

Doctor of Law, Full Professor

Head of the Department of Constitutional, Administrative, Environmental, and Labor Law

Poltava Law Institute of Yaroslav Mudryi National Law University

36000, 5 Vitaliia Hrytsaiienka ave., Poltava, Ukraine

e-mail: v.m.bozhko@nlu.edu.ua

ORCID 0000-0002-3963-8461

Ivan V. Yurko

Higher Education Student

Poltava Law Institute of Yaroslav Mudryi National Law University

36000, 5 Vitaliia Hrytsaiienka ave., Poltava, Ukraine

e-mail: ivanyurko1206@gmail.com

ORCID 0009-0000-4900-2363

Рекомендоване цитування: Божко В. М., Юрко І. В. Правовий механізм впливу органів місцевого самоврядування на реалізацію внутрішньо переміщеними особами права на житло. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 171. С. 6–38. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.346529>.

Suggested Citation: Bozhko, V.M., & Yurko, I.V. (2025). Legal Mechanism for Local Authorities to Influence the Implementation of Internally Displaced Persons' Right to Housing. *Problems of Legality*, 171, 6-38. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.346529>.

Статтю подано / Submitted: 21.10.2025

Доопрацьовано / Revised: 22.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 18.12.2025

Опубліковано / Published: 29.12.2025